

A tizennyolc nyárfa árulása

Úgy is mondhatnám, hogy a huszas évek munkásmozgalmának történetében lapozgatók mostanában. Nem írott könyvben. Ez a történelem még nem került papírra. De az élmények mélyen beleírták a kortársak, a sorstársak, a küzdőtársak emlékezetébe a maguk történetéjüket. És az emlékezők halvány cserepeiből összerakom most egy árulás szomorú történetét.

A vasutak dolgozói erők és szervezetek voltak. Az éhbér és kenyértelenség nyomására, (adott jelre) leálltak nyílt pályán a vonatok, a mozdonyvezetők megtörölték olajos kezüket és hazamentek. Tovább éhezni. És küzdeni, emberi jogaikért. Első sorban a kenyérért. Az egyetlen rendelkezésükre álló fegyverrel: a sztrájkkal.

A vasutak dolgozói erők és szervezetek voltak és a forradalom láza lappangott Európában. Az államhatalom tehetetlennek látszott. Árulásra volt szükség. Valamire, valamilyen indokra, amely lehetővé teszi számára a sztrájk vérbefojtását. És Zsivok Topálovics és környezete vállalkozott a feladatra...

1920 április 19-e délelőttjén sok vendége akadt a zöldelni kezdő szubotcái városi kiserdőnek. Lehet, hogy csak friss levegő után vágyakozó békés polgárok voltak azok, akik a harmattól nedves utakat járták. Csendesen beszélgettek, járkáltak és eltűntek valahol a nyiladozó bokrok árnyékában. Elszéledtek. Ki erre, ki arra, mert senki se látta őket visszafelé jönni. Nem is láthatta. Átvágtak az erdőt szegélyező, sövényen, át a vasúti töltésen és a nap-sütötte réten a töltés mögött gyülekeztek.

Az egyik vitte a szót. Arról beszélt, hogy elérkezett a pillanat, amikor le kell számolni az uralkodó polgári osztállyal és az elnyomó rendszerrel, mely katasztrófát hozott az egész világra. Nincs mire várni. A hadsereg az első jelre népe mellé fog állni. Este nyolc óraker tehat találkozunk a „Jaszibarán”.

Jelszó: Tizennyolc nyárfa.

Mindenki kapott egy kis piros selyemszalagot, melyet kabátja hajtókája alá tűzött.

A Jaszibara réti lapály. A nép így nevezi az egész vidéket. Egy kőhajításnyira a Kakasiskolatól kezdődik az a széles utca, melynek margoja hepehupás téglajárda. Belőle nőnek ki az apróka falusi házacskák. A kocsiúton esős idő után sokáig marad a sár. Szegényesen kopaszok a fák, a házak előtt a húzódozó tavaszban harmincötévvel ez események után, koromfekete sötétség nehezedik a csendes környékre. Halvány világosság szűrődik ki a búboshatú házak tenyérnyi, lefüggönyözött ablaka mögül és egy fellobbanó gyufafényénél elolvassom az utca nevét: Dózsa György utca.

Nem a sötétségtől, nem a szélben kísértetiesen hajladozó gallyak barátságatlan zizegésétől, nem a sötétség magányától remeg meg az ember szíve, hanem Dózsa György nevéből.

Tizenöt percig tart a néma út, amit aztán vízcso bogás zavar meg. Nagyot kanyarog erre nyugatról egy sebes, mocskos patak, mely eltűnik a kocsitól alá, mint a búvóvizek a hegyek méhében. A kanyar most hagyta el a Jaszibarárt. Cuppog a víz minden lépésnél ezen a kis térer, mely szabályos téglalap, vagy három kapa nagyságú.

Ez a Jaszibara.

Két bejáratnál álltak az örök ezelőtt harmincöt évvel, ide szállingózott egyenként az a kis csapatnyi munkás, akik piros szalagocskát viseltek kabátjuk hajtókája alatt és halkán sügták a strázsáló sötét alak fülébe: „Tizennyolc nyárfa”.

Egy puska volt az egész felszerelés, amikor szólanul egymás háta mögött elindultak a hepehupás úton. Tizenkét perc innen a Halasi-útra torkolló sarok. Néhány házzal odébb, a város felé, fehérlik egy kereszt. A kereszttel szemben állt akkor a rendőriaktanya. Most posta van abban az épületben. Az út néma és néptelen volt. Az emberek körülfogták a házat, hármán beléptek: „Fel a kezekkel”. A meglepett rendőrök ijedten rebentek szét és eszeveszett félelemmel rohantak ki az utcára.

A zsákmány hét puska és öt kard. Szükség lesz rájuk.

Minden csendes.

A lázadók tovább indulnak. Levágnak a Magyar utcán, mely most a negyvenegyben kivégzett két Mayer-fiu nevével viseli és lassú, nyugodt léptekkel, mint akiknek semmi gondjuk, haladnak a piacfélig. Este tíz felé járhat az idő. A város alszik. Végig mennek a Kovács-utcán, balra a Cára Lázárán egész a Crnojevics utcáig. Ott lassítanak. Vigyáznak. Innen nincs messze a második célpont. A VIII-köri rendőriaktanya, ahol biztosan szintén találni fegyvert.

Az első akció sikerült, a második már könnyebb. Néhány fegyveres rányítja az ajtót a tétlenkedő rendőrökre, akik az ablakon át menekülnek a veszedelem elől.

Kilenc puska, öt revolver és két kard kerül a támadók kezére.

Most a harmadik körbe kell jutni. Ha sikerül a terv, akkor megfelelően felszerelve indulhatnak a Zombori-kapu bejáratánál megerősített állomás ellen.

A város központját megkerülik, így jutnak a Zimonyi útig. Mindegyiknél van valami fegyver. A Rökus-laktanya nem afféle kis őrház. Katonás sorban haladnak a kihalt keramiton.

Most két árnyék tűnik fel. Szembe jönnek. Az árnyékok alakja elárulja, hogy puska van a vállukon.

— Állj! — mondja valaki a lázadók közül. A két árnyék nem hederít a felszólításra.

— Állj, vagy lövök! — hangzik újra. Az egyik megáll, a másik lekopja válláról a puska. Ebben a pillanatban dorrens. A rendőr holtan zuhan a földre.

A másikat lefegyverzik. Velük kell jönnie, nehogy bajt csináljon. Vezeti a csapatot a templommal átellenes utcában levő rendőrállomás felé. A laktanya az udvar mélyén áll. Mikor belépnek a kapun, egy rendőrtiszttel találják magukat szembe. Nincs tétovázás. Sortűz. Berohanak a laktanyába, ahol az álmából felriadt legénység szóhoz sem juthat. A fogasokról leakasztják a fegyvereket. Hét puskát és öt revolvvert. Aztán sorakozó.

Indulás Kisbajmok felé.

Valaki értesíthette a Zombori-kapunál lévő rendőrlaktanyát, mely teljes készütségben várta a támadást. Az ablakok kivilágítva, a rendőrség felsorakozott.

Rajvonalba fejlődtek a támadók is. Piros szalagocskákkal kabáthajtókájuk alatt. A szív felett.

Egy órát is eltartott a tüzelés. A támadók municiója fogytán. A védők állták a harcot. Nem volt értelme többet kockáztatni, mert olyan erősítés jöhet, mely veszélyessé válhat.

Mára visszavonulni! — hangzik a halk parancs.

Mára visszavonulni?

Másnap felvonult a hadsereg. Az egész állomásparancsnokság. Agyúkkal és gépiegységekkel. Gyilkosság történt. A sztrájkolók gyilkoltak és fosztogattak. A rendet csak a katonaság állíthatja helyre. A szakszervezeteket azonnal felosztatni! A sztrájkot fegyveres erővel letörni, mert rablógyilkosokkal nem lehet keztyűkézzel bánni.

A hadsereg győzött.

Az árulás győzött.

Akkor még csak kevesen tudták, hogy a „Tizennyolc nyárfa” az árulók jelszava volt. Azé a néhány árulóé, akik a proletáriátus nevében forradalomba hívják a tisztességes, lelkes összetartó dolgozókat, hogy kiszolgáltassák a sztrájkolók harcát az államhatalomnak. Száznyi egyszerű hiszékeny, fiatal munkás vállalkozott a „forradalomra”, mely nem volt más, mint árulás.

És azok, kik még ma is élnek közülük, talán csak most hallják először, hogy ellenségeik, a munkásmozgalom ellenségei vitték őket a hamis barrikádokra, önmaguk ellen.

Ez a kegyetlen történelmi igazság.

KVAZIMODO István

Roros György

Belgrádi részlet